

Slovensko gledišče. A. Drama. Dne 9. januarja se je uprizoril prvič Cankarjev „Kralj na Betajnovi“ in to je bil menda najvažnejši dogodek na našem odru v zadnjem času. „Ljubljanski Zvon“ je prinesel že leta 1902. na strani 496. kritiko te drame, in sicer strogo kritiko, kakor se spodobi za moža, kakršen je Cankar, ki ne potrebuje milosti in ne zasluži pardona, ker ga sam nikomur ne da. Par namigljajev v tej oceni, ki pa so se tikali zgolj zunanjih, postranskih stvari, je dalo Cankarju nemara povod, da je igro na dveh mestih malce izpremenil, vse drugo je ostalo, kakor je bilo.

Ne da se tajiti, da visi nad celim delom še zdaj par velikih vprašajev! Še vedno smatram za nemogoče, da bi se dal mož, kakršen je Kantor, tako obvladati, kakor se zgodi to v prizoru, ko ugasne Maks luč. Neverjetno je vsakakor tudi, da bi Kantor kar tako o polnoči zalotil zunaj Maksa ter ga pobil. Saj Maks menda vendar ni čakal tega? Tudi vloga, ki jo igra sodnik, vzbuja pomisleke! Toda Cankar gre s suvereno nonchalanco preko takih stvari, in kdor je bil pri uprizoritvi igre, poreče nemara: Prav je, da gre! Prizor sugestije je eden najefektnjših prizorov v drami, istotako prizor, ko se vrne Kantor po dovršenem zločinu s puško v sobo. Takim prizorom na ljubo dovolimo pisatelju radi nekoliko — „licentiae poeticae!“

Ko sem pisal prvič o tej drami, sem imenoval Cankarja hipnotizerja. Tisto, kar sem hotel označiti s tem in kar sem občutil jaz že pri čitanju drame, se je pokazalo pri njeni uprizoritvi še vse bolj! Cankar nam kaže človeka vedno od posebne strani in na poseben način. Čudovito je, kako zna potegniti človeka s seboj v svoje sfere, kako ga prisili, da ukloni lastno hotenje njegovi volji, prisili, da vidi ter zapazi samo to, kar služi njegovemu namenu! Uverjen sem, da se niti vsak deseti izmed gledalcev ni zavedel goraj omenjenih, precej očitvidnih nedostatkov... šele pozneje — morda drugi dan enkrat, ko je vse iznova trezno preudaril in ko se je bila ona skrivna moč, ki je vplivala prejšnji večer nanj, že razpršila, so se mu začeli buditi nemara posamezni pomisleki.

Za nemajhen psihološki pogrešek v igri smatram jaz prej ko slej, da se Francki srce ne upre, ko ji veli oče, da naj nese svojemu bivšemu, po krivem obdolženemu ženinu kozarec vina, ko ga ženo mimo okna orožniki. Če gre samo za zunanjo možnost, ne rečem nič, a tu je žrtvoval Cankar za hipni efekt — človeško srce! Ali mora baš Francka opraviti ta posel?

In konec? Konec nam je Cankar ostal dolžan — to je splošno mnenje, splošen občutek. Seveda bi Cankar, ako bi bil napravil tak konec, kakor si ga želimo mi, ne bil povedal tega, kar je hotel povedati. Toda bi bila mar to tako velika škoda? Meni se vidi da ne! Tudi bi bil konec, kakor prija našemu okusu, morda res nekoliko bolj šablonski, toda vsekakor naravnejši bi bil, nego je sedaj! Morda pride Cankar še sam kdaj do drugega prepričanja in tedaj napravi morda tudi svoji drami drug konec, ali pa napiše k sedanjim trem dejanjem še četrto. Saj so vsi pogoji za to že v drami in posamezni momenti v njej naravnost silijo na to! Kantor nikakor ni tako močan, kakor bi rad samega sebe pregovoril, da je, kajti vidimo ga omahovati več nego enkrat. To je že velika slabost, če se da kdo tako premagati, kakor se da Kantor Maksu v že omenjenem prizoru! In v prizoru, ko nastopi sodnik, ga

reši samo že vprav gorostasna topoglavost sodnikova! A groza ga je tudi, ko vidi, kako se ga njegovi lastni ljudje — njegova žena, njegovi otroci — ogibljejo, kako ga mrzijo, kako se s studom obračajo od njega . . . Baš pod težo tega dejstva se mora prej ali slej zgruditi! Nič verig, nič orožnikov ni treba, da se završi drama v skladju z ono tragiko, s katero je vse dejanje tako zelo prepojeno! —

Šele pri uprizoritvi so se pokazale vse vrline Cankarjeve drame in s tem je menda dovolj jasno dokazano, da je pisal Cankar „Kralja na Betajnovi“ baš tako za oder kakor vse druge drame svoje. Marsikaj, kar se nam je zdelo pri čitanju drame zgolj epizodno, je zadobilo šele pri uprizoritvi pravi pomen in pravo veljavo. Občudovali smo zlasti, s kako sigurno roko riše Cankar svoje značaje. Le malo potezic in takoj imamo celega človeka pred seboj! Najbolj plastični obraz v drami je seveda Maks. V vsaki besedi, ki jo govori, čutimo njegov srčni utrip. Maksa si je izrezal Cankar menda iz lastnega telesa!

Želel bi, da bi to dramo res uprizorili tudi na tujih odrih! Nič se nam ni bati, da bi ob taki uprizoritvi še dalje pomilovali našo dramatično literaturo!

Ponavljal se je „Kralj na Betajnovi“ dne 12. januarja.

Drug pomemben večer smo imeli dne 21. januarja, ko se je vršila predstava v proslavo sedemdesetletnice zaslužnega dramatika slovenskega, gospoda dr. Josipa Vošnjaka. Videli smo ta večer tri enodejanke, in sicer najprej Vošnjakovo „Svoji k svojim!“ Igrica je izzvala burno priznanje, dokaz, da je še vedno aktualna, in je dala povod za iskrene ovacije navzočnemu gospodu jubilarju. Nato se je igrala prvič v sezoni fina Cavalottijeva igrica „Jeftejeva hči“ in končno prvič na našem odru kot veseloigra označena enodejanka „V medenih dneh“, nemški spisal J. Friesch, ki pa je že bolj burka, dasi v blažjem pomenu besede. Razen tega smo imeli zadnji čas še sledeče dramske predstave: na Novega leta dan popoldne in 23. januarja zvečer so se uprizorili štiriindvajsetič, oziroma petindvajsetič „Rokovnjači.“ Veliko število predstav, ki jih je doživela ta domača igra na našem odru, govori jasno za njeno priljubljenost. Dne 3. januarja smo videli prvič v sezoni Finžgarjevega „Divjega lovca“, na dan Sv. treh kraljev popoldne prvič v sezoni „Marijo Stuart“, istega dne zvečer in 17. januarja zvečer se je ponovila „Pot okoli zemlje v 80 dneh“, dočim so zadnjega dne popoldne igrali Ogrinčevo „V Ljubljano jo dajmo!“ in pa „Krojača Fipsa.“ Dne 19. januarja pa je prišel po daljšem premoru spet enkrat Costov „Brat Martin“ na vrsto, čigar uprizoritev pa je to pot precej zaostajala za uprizoritvami prejšnjih let.

B. Opera. Tudi zadnji čas je število opernih predstav precej zaostalo za številom dramskih. Dne 29. so peli prvič v sezoni „Prodano nevesto“, ki se je ponovila še na Novega leta dan zvečer in pa dne 3. januarja. Dne 7. januarja smo slišali četrtič na našem odru „Onjegina“, a dne 15. januarja se je pel prvič „Petar Svačić“, opera v dveh dejanjih s prologom, intermezzom in epilogom, spisala dr. Trnoplesar in dr. L. Obradović, uglasbil Josip Mandić. Strokovnjaška kritika o tem delu nadebudnega hrvatskega umetnika sledi neposredno temu poročilu.

Dr. Zbašnik.

„Petar Svačić“. Premijera te opere se je vršila v navzočnosti skladatelja. Zanimanje za to prvo glasbeno delo šele dvajsetletnega skladatelja je bilo veliko. Kaj popolnoma dovršenega seveda ni bilo pričakovati od tako mladega umetnika. Občudovanja vredno je že dejstvo, da obvladuje tako mlad skladatelj, kateremu je glasba le postranska, diletantska zabava, vse potrebne glasbene vede, sosebno orkestriranje, v toliki meri, da si upa z delom-prvencem v javnost! Skladatelj opere